

I.
ULUSLARARASI
İSTANBUL'UN FETHİ
SEMPOZYUMU

İstanbul, 24-25 Mayıs '96

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	69512
Tas. No:	956.0721 ULU.İ

22. Hasan Bek Rumlu, önceki eser, 529-542 sayfalar.
23. Khand Mir Kıyasuddin Homanuddin Hüseyin, Measiru'l Muluk, Mir Haşim, Mukaddes'in çabalarıyla, Tahran İntişarat, 1372, s. 84
24. Tarih-i Habibu's Siyer, 4. cilt, Muhammed Debiristani'nin kontrolü altında, Tahran, Hayyam Kitapçısı, 3. baskı, 1362, s. 544
25. Yahya Bin Abdullatif Tebrizi, Lubu't Tevarih, Tahran, Bonyad ve Guya Yayınları, 1363
26. Kadı Ahmed Gaffari Kazvini, Tarih-i Cihanara, Tahran, Hafız Yayınları, s. 243-244
27. Hasan Bek Rumlu, önceki eser, s. 315-322
28. Tayyib Golu Bilken, İstanbul'un fethi hakkında, çev. Ali Katibi, Tahran, İslam Ansiklopedisi Vakfı yayınları, s. 139-186

GENEL DEĞERLENDİRME

Mehmet Genç
(Türkiye)

Sayın Başkan, Değerli Dinleyenlerim,

Bu konferans hakkında sanıyorum şimdiye kadar yüklendiğim görevlerin en ağırını muhterem İhsan Süreyya Sırma dostumuz lütfetmişlerdir. Bir kere İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve İhsan Süreyya Bey'in işbirliğiyle gerçekleştirilmiş olduğunu öğrendiğimiz bu toplantıyı şimdiye kadar benzerini pek görmediğim bir toplantı olarak tebrik etmek istiyorum.

Fetihle ilgili ümid ederim ki bu bir başlangıçtır. Gerçekten batısı ve doğusuyla enternasyonal bir zengin toplantı yapılmıştır ve bu toplantı da fetih etrafında, fethin Hz. Peygamber'den günümüze kadarki uzantıları şu veya bu yanıyla tartışılmıştır.

Ben tebliğlerin büyük çoğunluğunu dinledim, bir kısmını dinleyemedim. Ama bunlarla ilgili yorumlar ve ilaveler yapmaktan çekinirim, tereddüt ederim. Bir kere hepsi çok güzeldi. Bütün tebliğler çok güzeldi, çok zengindi ve çok yeni şeyler ihtiva ediyorlardı. Gerçekten yeni olanları çıkarıp anlatmaya kalksam zannediyorum birkaç saat sürebilir.

Konferansın bitimindeki konuşmalar genellikle sıkıcı konuşmalardır. Üstelik hazırlıklı olmayan, irticali konuşmaya da her zaman çok alışkın bulunmayan benim gibi bir konuşmacıyı dinlemek çok sıkıcı olabilir. Onun için İhsan Süreyya Bey'in lütfuna rağmen uzun konuşmayacağım. Ama Osmanlı tarihi hakkında bu konferansın da bize ilham ettiği birkaç genel çizgiyi çıkarmaya çalışacağım.

Osmanlılar hakikaten müslüman idiler. Bunda şüphe yok. İslamın bütün kültürel medeniyet birikimlerini almaya çalıştılar. Ne kadar başardılar, başaramadılar? Bu ayrı bir konudur. Osmanlılar etnik olarak da Türk gibiler.

Cevheri, çekirdeği Türk gibi ve Orta Asya Türk soyundan, geleneğinden getirdikleri şeyleri birleştirdiler. Bunları biliyoruz. Ayrıca Osmanlılar açık zihinle bulundukları bölgede arının bal yapması gibi bütün kültürlerin, medeniyetlerin özünü almaya çalıştılar. Kimliklerini de bozmadan. Fetih tekabül ettiği yıllarda 14. yüzyılın sonunda 16. yüzyılın belki ortalarına kadar ki dönemde sistemlerinin temelini oluşturdular. Sanıyorum bunu kuyumcu gibi yavaş yavaş oluşturdular.

Pratik, pragmatik gibiler. Teorik, sistematik olmaktan çok pratik ve pragmatik şekilde sistemlerini kurdular. Kurarken neler düşünüyorlardı? Roma'yı biliyorlar mıydı? Eski İran'ı İslam öncesi diğer büyük siyasi sistemleri ve yapıları ne kadar incelemişlerdi? Bu konuda pek bir bilgimiz yok. Ama Osmanlı sistemine baktığımız zaman sistemi o şekilde kurmuşlardır ki kendilerinden önce gelen siyasi sistemleri bozan, çürüten virüslere karşı tam koruyucu, hiç açık vermeyen mükemmel denebilecek bir sistem oluşturmuş olduklarını düşünüyorlardı. Ve onun için müslüman olmalarına, bütün fanilerin ölümlü olduğunu düşünmelerine, devletlerinin de fani olduğunu mutlaka kabul etmelerine rağmen Devlet-i Aliyye-i Ebed-Müddet adını verdiler. Ebediyyen yaşayacak devlet. Devletlerine verdikleri isim bu idi.

Osmanlılar Roma kadar yaşadılar. Bizans daha uzun ömürlü oldu. En uzun ömürlü olan siyasi sistemlerden birini kurdular. Yalnız tabii bu aldatıcıdır. Osmanlılar insan tarihini ikiye bölen büyük bir değişimin meydana geldiği bir çağdaş bir bakıma anatomik de denebilecek alternatif, değişik bir sistem kurdular. Bu sistemin Roma'yı bitiren etkeni kuzeyli göçebelilerdir. Sırf demografik kalabalıktan ibaret. Bizans'ı bitirenin ne olduğunu biliyoruz. Görüyoruz, iki günden beri de dinliyoruz. Osmanlı gibi tehdit altında kalan bir başka siyasi sistem olmamıştır. Osmanlı'nın doğduğu yıllarda 14. yy.da Avrupa dünyası her bakımdan genişlemeye, büyümeye ve dünyaya hakim olmaya doğru yola koyulmak üzereydi.

Fetih ve onu takibeden yüzyılda Avrupa bunu iyice ortaya koydu. Sabah Veinstein ve Davutoğlu ifade ettiler ki Osmanlılar yönettikleri yerlerde azınlık idiler. Yalnız yönettikleri yerlerde değil, mücadele ettikleri dünyayla karşılaştırdığımız zaman da çok küçük bir azınlık idiler. Avrupa'ya karşı mücadele ediyorlardı ve Avrupa Fatih devrinde de, Kanuni devrinde de bütün kaynaklarıyla Osmanlı'nın en az dört-beş katı maddi ve manevi güç stoklarına sahipti. Bütün bunlara rağmen Osmanlıların Avrupaya karşı kazandıkları başarılar mucizevi denebilecek bir başarıdır.

Bilmiyorum, benim dinleyemediğim tebliğler arasında belki muhtemelen olmuştur, farkında değilim. Fethin Avrupa'daki, Batı dünyasındaki yankıları üzerinde duruldu mu? Onu bilemiyorum. Bu da önemli bir konudur. Tabii küçük bir mesele var. Fetih, Rönesansı başlattı mı başlatmadı mı? Fethin doğudaki yankısını dinledik. Oldukça enteresan bir yankı. Bir fıkrayı hatırladım. Biraz bu da anakronik bir fıkra, çünkü Sovyetler Birliği'ne ait. Sovyetler Birliği şimdi vefat ettiği için onunla ilgili fıkralar da maalesef enteresanlığını kaybetti. Brejnev zamanında Kızıl Ordu'nun geçişini Napolyon ve İskender seyrediyorlar. Muhteşem bir ordu. İskender diyor ki: Bu ordu benim elimde olsa dünyaya hakim olurum. Napolyon diyor ki: Bu orduya gerek yok. Prav'da elimde olsa ben dünyaya hakim olurum. Çünkü Vetello'yu kimse iştmezdi, diyor.

Şimdi bizim Doğu dünyası fetihe karşı böyle bir tepki göstermiş.

Osmanlılar bir el-ahsen belki. Bir tek şeyi söylemek isterim. Portekizlilere karşı Osmanlıların neden yardım edemediğini-ve bir global vizyonların olmadığı şüphesini izhar ettiler. Orada tabii birkaç şey söylemek gerekir. Osmanlı sistemi Avrupa'ya karşı Avrupa'nın dünya hakimiyetine hakaret ettiği bir zamanda Avrupa kıtasında, Avrupa'nın ortalarına doğru fethetmek gibi bir garip, anlaşılması zor bir başarının içinde oldular.

Avrupa'nın Kanuni devrinde Osmanlılardan en az beş misli fazla kaynakları vardı. Deniz gücü de çok büyüktü. Ve bütün dünyayı kuşatmak üzere idi. Onun için Osmanlıların kutsal yerler Arap, Hicaz ötesinde ayırabilecekleri fazla bir kaynak yoktu. Bunu çok izah etmek bence doğru değil. Bütün siyasi güçlerin uzanamadığı yerler vardır. En zirvede oldukları zaman Amerika'nın Vietnam'daki başarısızlığını hepimiz biliyoruz.

Mesela Karadeniz'i diyelim. Fethin başarılarından, sonuçlarından biri Karadeniz'in Osmanlı denizi haline geldiğini biliyoruz. O Karadeniz'in tarihinde ilk defa Osmanlılar bunu yaptı. Roma'lılar yapamadı, Bizans yapamadı.

Yani her siyasi kudretin fizik olarak ulaşabileceği bir menzil vardır. Osmanlılar bu menzili Atlas Okyanusu'na veya Hint Okyanusu'na uzatamadılar. Uzatsalardı daha çabuk bitebilirlerdi. Osmanlıların mucizevi büyümesi söylediğim gibi insan tarihini ikiye bölen, tarihini büyük bir değişimin içindeki dev bir kıtaya karşı 400 senelik bir genişlemeyi gerçekleştirmiş olmalarıdır, 1700'e kadar aşağı yukarı.

Ve o tarihten sonra da bildiğimiz gibi geriye dönüş başlamıştır, hudutlar bakımından. Bu geriye dönüşü de dünyaya artık iyice hakim olan Avrupa'ya karşı yapmıştır. Ve bunu da çok yavaş yapmıştır. Yani Osmanlıların gerilemesi bana göre ilerlemesinden daha başarılı bir operasyondur, mucizevi bir direnme vardır. Müthiş bir direnme gücü, Avrupa'nın dünyaya hakim olduğu bir dönemde.

Benim Osmanlı tarihiyle ilgili düşündüğüm iki paradokstan, problematikten biri budur.

Bunu nasıl başardılar? Hem ilerlemeyi, bu kadar kesintisiz bir ilerlemeyi ve ondan sonra gerilemeyi bu kadar yavaş, milliyetçiliğin, endüstriyalizmin, kapitalizmin bütün dünyaya hükmettiği bir dönemde Veinstein'in %18 dediği insanlar Rumeli'deki gayri müslimleri yönetmeye devam etti. Bir lejitime, lejitimasyonu sağlamakta çok üstün bir başarıları oldu. Bu, kurdukları sistemin özelliklerinde olmalı.

Bunları tabii burada ayrıntılarıyla anlatmaya gerek yok. İkinci olarak da Elitin sirkülasyonunu yani zihni ve maddi kaynakların tedavülünü sağladılar. Sistemlerin belki en önemli tarafı bu. Kaynakların birikmesi belli ellerde, belli gruplarda ve belli ailelerde belli sosyal, dar zümrelerde olduğundan bunu önlemiş oldukları için, sistemleri açık ve yaşayabilir ve ebedi yaşayacak bir sistem gibi düşündüler. Batı dünyasındaki modern değişme olmasa idi bu sistemin sona ereceğini düşündürebilecek makul bir neden şimdiye kadar ben göremedim.

Bu seminer bize bu sistemin çok önemli manzaralarını tanıma imkanını verdi.

Fetihler belki hoş şeyler değil ama İstanbul'un fethi değişik bir şey. Bir medeniyetin, bir dünyanın bitmesi, başka bir dünyanın başlaması... Burada kimsenin kimseye verdiği bir zarar yok, diye düşünüyorum ben. Burada fethi tarihin büyük dalgalarından birisinin gerçekleşmesinden ibaret bir tabiat veya talik veya kültür hadisesi gibi düşünüyorum.

Evet, bunun dışında çok güzel şeyler söylendi, dinledik. Benim bunlara ilave edeceğim başka bir nokta yoktu zannediyorum.

Çok teşekkür ediyorum, özür diliyorum. Dinlediğiniz için şükranlarımı arz ediyorum efendim.

Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma

Efendim Mehmet Genç hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Birşey ilâve etmek istemiyorum. Yalnız Malezya'dan gelen arkadaşımızın belki bizim arşivlere girememesinden dolayı bir bilgi eksikliği olabilir. Aslında Osmanlılar Pontekizlilere karşı koydular. 16. yy'da mukaddes topraklar olan Mekke ve Medine'yi ellerine geçirmek isteyen Portekizlilere karşı Osmanlılar büyük donanmalar göndermişlerdir ve bu konuda inşaallah kendilerine bir kitap hediye edeceğim, fazla ayrıntılara inemiyorum. Efendim aslında teşekkür etmek için ve kapanış konuşmasını yapmak için Kültür Dairesi Başkanımız Şenol bey gelecekti fakat kendileri hasta, ben âcil şifalar dileyerek onun adına ve Büyükşehir Belediye Başkanı ki o da gelemedi programlarından dolayı, sizlere teşekkür ediyorum ve şimdiden onlar adına sizlere şöyle bir söz veriyorum. İnşaallah bir sene sonra bu sempozyumun ikincisini yapmak istiyoruz. O zaman daha detaylı olacak ve birçok bilmediğimiz meseleler tartışılacak ve herbirimiz yeni şeyler öğrenerek tarihe daha sevimli bakacağız ve istifade edeceğiz. Tekrar teşekkür ediyorum ve saygılar sunuyorum.

